

# ТВОРЧЕСКО ПИСАНЕ

Някои основни **въпроси** относно творческото писане, в частност на поетичен текст

Здравко Димов

**Първият въпрос**, който възниква, е какво е писане. Писането има най-различни проявления. За нас, които използваме азбука, то е подреждане на буквите в редици, които съответстват на това, което мислим. За хората, които използват йероглифна система, писането е на практика рисуване. При все това обаче можем да дадем определение за писане и то е: Писането е дейност за въплъщаване (придаване на веществен израз) на мисълта, в която са заети и ума, и тялото на човека. Макар че това определение е доста опростено, писането е сложна дейност, дори и само да вземем преписването например, при което се гледа първоначалният текст, запомня се и после се възпроизвежда отново.

За творческото писане не бихме могли да дадем кой знае колко по-различно определение, защото ако сме по-смели дори бихме могли да кажем, че всяко действие на писане представлява творчество. Но нека да не сме толкова смели и да кажем, че творческото писане е дейност за въплъщаване на мисълта, която изхожда от вътрешния свят на пишещия и има духовен, нравствен и чувствен заряд. И това определение няма как да бъде пълно и изчерпателно, но поне дава посока за по-нататъшните ни разсъждения.

**Вторият въпрос**, който стои пред нас е дава ли Библията отговор на въпроса какво е творческо писане. Отговорът е да. Самата Библия е образец за творческо писане. Нека не забравяме, че Книгата на книгите е вдъхновена от Святия Дух, но не и написана от Него. Библейските писатели са сътворили текст въз основа на вдъхновението. Така в една книга ние имаме непостижимо за който и да е писател разнообразие от творчески подходи към текста – Мойсей е бил носител на всичкото египетско знание, някои от пророците са били напълно неграмотни, апостол Павел е бил с изключително за времето си образование, Матей е бил бирник.

Библията ни дава отговор, но не във вид на определение, нито на изброяване на същностни черти или особености на творческото писане. Библията ни дава образци на творческо писане. За целите на това кратко разсъждение ще се спрем само на някои от тях, които са образец за поетичен текст:

**Песента на Мойсей – Изход 15:1 – 18;**

**Песента на Мариам – Изход 15: 21;**

**Песента на Девора и Варак – Съдии 5: 1 – 31;**

**Песента при завръщането на Давид и Саул от битката – I Царе 18:7;**

**Йов**

**Псалмите;**

**Притчи и Еклесиаст;**

**Пророческите книги;**

**Песента на Мария – Лука 1:46 – 55;**

**Песните в книгата Откровение – Откровение 4:8, 11, 15:3,4**

Ако четем тези текстове на български или друг език, различен от първоначалния (еврейски или гръцки), ще ни бъде трудно да определим повечето от тези образци като поетичен текст. Причината е, че при превода не са пренесени от изходните езици ония качества, които правят един текст поетичен. Това е разбираемо, защото основната цел на превода е да се пренесе съдържанието на текста, а не неговата форма. Въпреки това

обаче съществуват, особено в Псалмите, примери, при които до голяма степен е постигната поетичната форма – Псалом 117, 136. Пророческите книги можем да считаме за поетичен текст не само заради литературната форма, но и заради факта, че те не просто могат да се четат, а могат да се четат с напев, което и се е правело в миналото с цел запомняне.

До тук изяснихме съвсем накратко какво е писане и какво казва Библията за писането на поетичен текст. Нека сега обаче минем на **третия въпрос**, който касае самия текст. Опитите да се даде определение за текст датират още от древността. Все още обаче не се е родил човекът, който ще бъде способен да даде изчерпателно и окончателно определение за текст. Някои автори са считали за текст само написаното. Други са определяли като текст и изговореното от човека. Голям е спорът относно дължината на казаното или написаното като критерий за текст. Съдържанието също е било обект на обсъждане. По-смелите езиковеди считат за текст дори само една дума с препинателен знак. Други считат за текст изказване или писание, което подлежи на тълкуване. Всичко това е напълно вярно, но не и достатъчно.

Ако трябва все пак да дадем определение за текст, ето какво може да е то: ***Текстът е самостоятелна и устойчива споена смислова цялост, която носи информация и/или послание, и/или духовен и емоционален заряд, може да бъде разбрана и подлежи на тълкуване.***

Осъществяването на това определение за текст е невъзможно извън речевата ситуация. Така например ако лекарят покаже знака „Стоп“ на пациента, този знак няма да бъде разбран от пациента в речевата ситуация, в която е. Щом не е изпълнен един от критериите в горното определение, думата „Стоп“ на знака в тази речева ситуация не може да бъде определена като текст. На улицата обаче са изпълнени всички изисквания на определението, следователно там думата „Стоп“ е текст.

**Четвъртият въпрос** е какво е поетичен текст. ***Поетичният текст е произведение, което отразява вътрешния свят на създателя си с неповторимо съдържание, особена форма и заложено въздействие.*** Неповторимо съдържание означава, че това, което поетът създава, черпейки от своята вътрешност, не може да бъде създадено по същия начин и в същата форма от друг човек, защото вътрешният свят на всеки един човек е негов собствен и е достъпен само за този, който го носи у себе си. Особена форма означава всичко онова, което е възплъщението на творбата – думи, знаци, постройка, подредба, художествени средства, препинателни знаци. За всяка една поетична творба особената форма е единствена такава. Това произтича не само от неповторимото съдържание, но и от неща, които са външни за твореца първоначално, но впоследствие стават негова вътрешна присъщност – образование, среда, общуване, достъп до информация. Заложено въздействие означава това, че в творбата има духовно и нравствено послание, емоционален заряд. Те не е задължително да се проявят при всеки човек, а и проявата им въобще е напълно различна при всеки един читател или слушател на произведението.

Можем да наречем поетичния текст върхово изкуство, защото при неговото създаване творецът въвлича в усърдна работа много по-голяма част от своя разум, отколкото е нужно за създаването на текст, чиято цел е да съобщи случило се събитие.

Изхождайки от така изведеното определение, стигаме до **петия въпрос**, който се отнася до целите на поетичния текст в частност. В псалми 51, 78, 100, 119 можем да съзрем следните цели:

- **Да предостави сведение, съобщение;**

- Да разкрие вътрешния свят на автора;
- Да въздейства на чувствата;
- Да даде изблик на чувствата на автора;
- Да придаде веществена форма на невещественото;
- Да служи за нравствено и естетическо възпитание;
- Да внуши идеи;
- Да разкаже история с високи художествени средства;
- Да предаде послание.

В никакъв случай не бива да се опитваме да степенуваме целите по какъвто и да е показател. Не е задължително и в един текст да се проявят всичките цели едновременно. Един текст може да изпълни само две или три от изброените цели и това по никакъв начин не го пречатства от определянето като поетичен.

**Шестият въпрос** навярно ще повдигне разискване. Всеки ли може да твори поетичен текст? На пръв прочит отговорът би бил да. Можем да се обосновем с това, че Бог е създал човека по Свой образ и подобие (Битие 1:26, 27). Следователно у човека Бог е вложил и творческа сила. Ако продължим да четем Словото и по-точно Йоан 3:27, Битие 4:20, 21, I Летописи 25:7, Изход 31: 1 – 6, ще открием един закон. И той гласи, че не всеки може да твори всичко. Всеки човек има творческа сила, но на един Бог е дал творческа сила да рисува, на друг да пише, на трети да говори, на друг да вая статуи. Придържайки се към този закон, няма как да очакваме всички хора да бъдат способни да произведат поетичен текст, който отговаря напълно на определението. Да, всеки човек може да произведе текст, но поетичен текст могат да произведат ония, на които е дадено да могат. Естествено никой не е ограничен в това да се научи да пише поетичен текст.

**Седмият въпрос** касае изкуността. В речниците има пояснение за значението на тази дума, но то не отразява библейския и смисъл. Все пак в речника на българския език се появява определението „съвършен“. Това определение не може да бъде окончателно, защото всеки човек има различна представа за това кое е съвършено. Ето защо, за да разберем какво значи изкуността, трябва да се обърнем към Библията. Псалом 33:3, I Летописи 25, Изход 26 до 36 са откъси, които ни дават представа как трябва да разбираме тази дума. *Изкуност означава така да се твори, че да бъде удовлетворено напълно Божието изискване според силите на твореца и дори извън тях.* Следователно не бихме могли да ползваме никакъв друг показател за изкуност, освен Библията. Ако се подведем да се водим по критериите на света, ще изпадне в състояние на пълно объркване. Причината е, че в днешно време произведенията, които се определят като върхово изкуство всъщност са пълна противоположност на библейското разбиране за изкуство въобще заради отхвърлянето на Словото. От историческото време, когато творците отхвърлят първенството на Бог в изкуството, е започнало време, в което понятията за изкуство въобще са толкова объркани, че дори ония, които ги произвеждат не са наясно с произведеното от самите тях.

Какво обаче е Божието изискване за изкуност, което трябва да бъде удовлетворено и то напълно? Отговорът е в посочените по-горе откъси – творбата трябва да отразява Божия сътворенчески промисъл, да бъде плод на творческата сила, която е в съгласие с Бога и Неговото положение спрямо творението, към което спадаме и ние, хората.

Как може да бъде постигната изкуност е **седмият въпрос** в това кратко разсъждение. Нека започнем с твърдението, че това не става нито от въздуха, нито с вълшебна пръчка, нито неочаквано. На първо място изкуността се постига, когато има Божие

призвие към човека, откриване на дарбата на човека, който се захваща да твори. Задължително е да има и подготовка и обучение, следвани и допълвани от развитие, което е труд, който без водителството и подкрепата на Святия Дух е неосилен.

Не можем да обсъждаме този въпрос без да изясним ролята на Святия Дух. Без съмнение и колебание можем да твърдим, че без Святия Дух изкуствеността в библейския смисъл е непостижима и невъзможна. II Тимотей 3:16, II Петрово 1:21, Исаия 61:1 са примери, които доказват това твърдение. Нека изясним обаче, че Святия Дух води, вдъхновява, наставлява, но не върши работата вместо твореца. Ясно виждаме от разказа в Изход 26, че отделените хора са били изпълнени с мъдрост как да свършат работата по скинията, но не и че Бог я е свършил вместо тях. Ако погледнем на Библията и всичките хора, които са записали текста, ще разберем какво означава „...движими от Святия Дух...“ Святия Дух им е говорил по един или друг начин, но не е хванал средството за писане, за да запише текста. Пророците и другите хора, писали Библията, са вършели това. Това, което Святия Дух им е говорил е ставало част от техния вътрешен свят. А това как този вътрешен свят е бил изразяван е друг въпрос. Нека не забравяме, че начините и времето на водителство на Святия Дух не са напълно познаваеми за нас. В подкрепа на всичко това нека приведем и следните откъси от Словото: Матей 12:34, Лука 6:45, Ефесяни 5:18, I Коринтяни 3:16 и 17, 6:19.

Трудът е малкото камъче в обувката, което не дава мира на онези, тръгнали да творят. Ако разгледаме притчата за талантите (Матей 25:14 – 30), ще видим, че и двамата, които умножават даденото им, получават жадувания повик „Добри и верни слуге, на малкото си бил верен, на многото ще те поставя, влез в радостта на господаря си.“ (Матей 25:21, 23) Никъде не е написано кой какви способности и умения е имал. Принципът, който за нас става явен чрез тази притча е, че Бог не търси сметка за това колко имаш, колко си разпознал у себе си като дарба, заложба, а колко труд си положил, за да развиеш дарбата, да положиш необходимия труд, така че плодовете от твоята дарба да се умножават и да служат за благословение на мнозина.

Животът и делото на апостол Павел са чудесен пример за това как Бог призовава човек за дело, за което той дори не си представя. Той обаче е бил образован „при Гамалииловите нозе“, което за онова време е било най-доброто, което един младеж можел да получи. Павел е познавал Словото (Тората, Писанията и Пророците) в дълбочина. Така той влиза в призиванието си не напълно неподготвен, а напротив, с със знания и умения, които се оказват много полезни впоследствие. Това не означава в никакъв случай, че Бог призовава подготвени хора. Не, в никакъв случай! Това не означава, че след призива Павел не е полагал труд, за да подобрява и усъвършенства уменията си, дарбата си. Напротив! Но вече в посоката, която е угодна на Бог. Павел не е отхвърлил съществуващите си знания върху Словото и уменията за тълкуване и говорене пред хора, уменията да разсъждава. Той е подчинил и впоследствие развивал, усъвършенствал, допълвал всички свои налични умения за разширяване на Царството Божие. И нека не забравяме, че всичко това се случва не по човешко водителство, а с водителството на Святия Дух, с Когото Павел се изпълва.

Апостол Петър, за когото знаем, че е бил неграмотен рибар, чуваме да проповядва така, както и фарисеите, които са се учили с години, не са можели. На първо място в Петър ясно съзираме действието на Святия Дух. От друга страна следва да отбележим, че Петър е прекарал с Исус около три години, през което време е развивал у себе си умения.

Апостол Павел наставя Тимотей да прилежава над дарбата си, която е получил чрез ръкополагане, да внимава на себе си и на поучението си, да разпалва дарбата си (I Тимотей 4:14 – 16, II Тимотей 1:6).

Дадените примери не са пряко за творческото писане, но те изясняват библейския принцип, който е приложим и задължителен не само за духовните дарби, но и за творческите.

**Осмият въпрос** изяснява изкуствеността на поетичния текст. Какво означава един поетичен текст да бъде изкусен? На първо място, колкото и това да е чуждо на света и неговите изисквания, това е **точното съответствие с Божието слово**. На пръв поглед може да решим, че това изискване е неприложимо за текстове, които не са на библейска тематика, но такова наше решение би било напълно погрешно. Няма творение в познатия ни свят, в което да не е проявен Бог със своите творчески мощ и промисъл. Не можем да си позволим дори една дума в наш поетичен текст да не е в съгласие със Словото. Ето няколко Библейски откъса в подкрепа на всичко това: Откровение 22:18, Второзаконие 12:32, I Йоан 4:1, Колосяни 2:8, I Тимотей 4:1, Евреи 13:9. Ако това първо изискване за изкуственост не е изпълнено, следващите две губят смисъл. Да, текстът остава, той може да е много добър, дори съвършен по светския критерий, но той си остава просто светски. **Умелото използване на езика и литературните похвати** е второто изискване за определяне на един поетичен текст като изкусен. Третото изискване е **съответствието на съдържанието на поетичния текст с поставените цели**.

**Деветият въпрос** може да се стори на някого излишен и дори спорен, но той е също толкова насъщен, колкото и предходните осем. Защо е нужна изкуствеността в християнския поетичен текст? Отговорът на този въпрос се намира в Библията и то не косвено, а пряко. На първо място Бог изисква изкуствеността от тези, на които е дадено и са призвани да творят. Освен изискване чрез пряка заповед или наставление, в Библията намираме и изискване чрез съобщаване на последствията – Еремия 48:10, Изход 31:1 – 11, Псалом 33:3, I Летописи 15:22. На второ място отговорът е в това, че Божията воля е Църквата да води света и да определя пределите, а не обратно – Второзаконие 28:13, Амос 9:11, Битие 15, 17:1-9. И тук е подходящото време да припомним думите на Ейдън Тоузър: „Поклонението престава да бъде такова, когато започне да отразява културата около нас повече, отколкото Христос вътре в нас.“